

HÉTKÖZNAPOK ÚJRAKERETEZVE

Harag Anita: *Évszakhoz képest hűvösebb*

Harag Anita neve nem cseng ismeretlenül azoknak, akik nyomon követik a kortárs próza alakulását. A fiatal író rendszeresen publikál különböző folyóiratokban, szövegeit egy alkalommal Tóth Krisztina ezekkel a szavakkal ajánlotta a *Litera* oldalán: „Kicsit olyanok ezek a novellák, mintha véletlenül elkapnánk egy részt a sorozatból, ami már hónapok óta megy, és a képernyő elé szögezve bámulnánk, hogy nahát, kik ezek, és mi lesz velük.”¹ A szakma kitüntetett figyelmét tanúsítja az is, hogy Harag 2018-ban elnyerte az N&N Galéria Petri György-díját, majd ezt követően a Móricz Zsigmond irodalmi alkotói ösztöndíjat, illetve a Horváth Péter Irodalmi Ösztöndíjat is. Ha úgy tetszik, maga a kötet is e két elismerés eredménye, hiszen a Petri György-díj nyertese lehetőséget kap a Magvető Kiadótól egy könyv megjelentetésére. Az *Évszakhoz képest hűvösebb* bemutatójára ősszel került sor a Margó Fesztiválon.

A novelláskötet tizenhárom elbeszélést foglal magában, ezek mindegyike nagyjából tízoldalas, kettőt találunk csak, amelyek valamivel terjedelmesebbek.

A fülszöveg szerint „Harag Anita történetei ismerős helyzeteket mutatnak meg váratlan szempontokból”. A témák valóban a lehető leghétköznapibbak: elsősorban a család, a szerelem, a munka, a barátság és a betegség köre épülnek a történetek. Minden élethelyzet teljesen reális, jelen idejű, éppen ezért valóban átélhető, az olvasó életvilágával könnyen összeegyeztethető. Ami igazán érdekessé teszi őket, az a – Tóth Krisztina által is kiemelt – különös, minden esetben pontosan megkomponált „képkivágás”: a legtöbb esetben olyan nézőpontból vagy időpillanatban nyerünk belátást a szereplők életébe, amely valamiért szokatlan. Jellegetes fogás például a teljesen *in medias res* kezdés: „Megint arra ébredt, hogy a nagyanja az alsó szinten motoszkál” (5.) vagy „Már megint azt csinálta” (87.). Az ilyen típusú felütés azonnal megragadja az olvasó figyelmét, tudni akarjuk, kiről van szó, nagyszabású titkot sejtünk a háttérben. Harag történetei ritkán lepleznek le nagy ívű drámákat, sokkal inkább elfojtott érzelmeket, tapintható feszültséget és az ezek mentén létrejövő törésvonalakat vagy egyszerűen csak ismerősen kellemetlen, fájó emlékeket mutatnak be.

Az írások nyelvileg is ezt a minimalizmust követik: nincsenek hosszú körmondatok, terjengős leírások, bonyolult jutható szerkezetek. Megint csak Tóth Krisztina juthat eszünkbe: a szövegek leginkább az ő műveit idézik, gondolhatunk akár legújabb kötetére, a *Fehér farkasra* is. Ebben is viszony-

¹ Tóth Krisztina Harag Anitáról és Rékai Anetről, *Litera*, 2017. szeptember 12. <https://litera.hu/magazin/kritika/toth-krisztina-harag-anitarol-es-rekai-anetrol.html>

Magvető Kiadó
Budapest, 2019
132 oldal, 2999 Ft

lag rövid, minden sallangtól mentes történeteket találunk. A *Fehér farkas* fókusza egészen máson van ugyan, mint a Harag-köteté, nyelvileg mégis igen közel állnak egymáshoz. Ami mégis megkülönbözteti a kettőt egymástól, az a Tóth Krisztina prózájára jellemző hideg professionalizmus. Ez az éles pontosság nincs meg Harag szövegeiben, az ő narrátorai kevésbé kíméletlenek, és bármennyire is törekszenek a teljes objektivitásra, nem mindig érik el azt. Ez azonban nem válik kárára az elbeszéléseknek, sőt sok esetben inkább hozzásegítik az olvasót ahhoz, hogy azonosulni tudjon a belső nézőponttal.

A történetek főhősei szinte soha nincsenek egyedül, mindig egy adott viszonyrendszer tagjaiként ismerjük meg őket. Ilyen kapcsolati háló sok esetben a család vagy a munkahely. A szereplők egymáshoz képest határozódnak meg, több esetben maga a főhős is úgy értelmezi saját identitását, mint valami mások által létrehozott konstrukciót. Az egyik legszélsőségesebb példa erre a helyzetre az *A Lánchíd északi oldala* című novella főhőse, egy fiatal lány, aki szinte alig szólal meg a műben, végig az újonnan megismert barátjának szólamát, helyenként idegesítően hosszúra nyúló monológjait közvetíti. Ez az ábrázolásmód nagyszerűen reflektál az eseményekre is: az olvasó egy darabig nem érti, miért is kénytelen „végighallgatni” a sok parttalan történetet, aztán szépen lassan láthatóvá válik, ahogy a fiú elkezdti irányítani a lányt. A főszereplő olyan mértékben igyekszik azonosulni társával, hogy nemcsak gondolatait, véleményét fojtja el többször, hanem tetteiben is közvetni kezdi a fiút. Hagyja, hogy az rávegye olyasmikre, amiket magától soha nem tenne meg: már a történet elején, az első randevú helyszíne (a titkos bástya a Gellért-hegyen) diszkomfort érzetet vált ki a lányból, aki félve mászik át a korláton, titokban a kullancsoktól is retteg, de nem szól. Később a kapcsolatuk során a fiú unszolására azt hazudja a munkahelyén, hogy beteg („ne menj ma dolgozni! Mondd, hogy beteg vagy. Hogy fosol, vagy ilyesmi. Mondjam, hogy fosok? Mondd! Azzal nem lehet mit kezdeni. Győzköd, most akár vissza is aludhatnánk, ágyban maradhatnánk egész nap. Írok egy sms-t a főnökömnek, hogy ma nem megyek be. Gyomorrontás.” [57.]), majd egy séta során a lány kifejezett kérése ellenére behatolnak egy lakatlan házba is („Rám néz, szeretne bemenni. Én nem szeretnék, ne hülyéskedj. Tudja, hogy szeretnék bemenni, ne is ellenkezzen. Ne ellenkezz, nézzünk be.” [58.]). A legizgalmasabb kérdés az utolsó mondatokig nyitva marad: vajon a lány tényleg örül annak, hogy párja ráveszi ezekre a dolgokra? Vajon eddig csak nem volt elég bátor, hogy megtegye őket, és az olvasó a szerelem felszabadító erejéről kap példázatot? Vagy a gyerekkori történetekből felsejlő megfelelési kényszer dolgozik tovább az immár felnőtt főhősben? A végső jelenet, amelyet igen beszédes módon megint csak a fiú közvetített szavain keresztül látunk, választ ad ezekre a kérdésekre is: „Jó lesz, majd meglátom. Tudja, hogy szeretném, csak félek, de nem kell. [...] Gyorsan kell lemerülni, akkor csak pár másodpercig fáj. Ne gondolkodjak, csak fussunk” (67.).

Az identitás másokon keresztül való meghatározása több szereplőnél is megjelenik. A másik nagyon szembeötlő – és nem kevésbé reális – példa a *Családi anamnézis* című szöveg főszereplője, aki rákban vesztette el édesanyját fiatalkorában, ezért szinte kényszeresen jár szűrésekre. Saját magát az anyján és annak betegségén keresztül látja, nem tud elszakadni sem a rég elvesztett anya alakjától, sem a betegség rémétől, amely teljesen elhatalmasodik életén, anélkül, hogy valójában jelen lenne.

Az egyes elbeszéléseket konkrétabb elemek is összekötik. A novellák bizonyos – aprónak tűnő – pontokon utalnak egymásra, összefüggenek. Ennek egyik eszköze a tematikus ismétlődés, hiszen például a nagyszülő és unoka viszonyával több szöveg is foglalkozik (*Ásóányóíz; A krumppli kicsírázik; Nyaralás, hat betű*), ugyanígy az anya emlékezete is hasonló módon jelenik meg a *Huszonöt méter* és a *Családi anamnézis* című művekben, míg az elbeszélő fiatal/kiskamasz korát felidézti a *Minden csütörtökön, októbertől novemberig*, illetve *A Lánchíd északi oldala* című szöveg is. Ezekben a novellákban nemcsak a hasonló (azonos?) élethelyzetek derengenek fel, de egy-egy ponton valóban találkoznak is az életvilá-

gok. Ilyen például egy március tizenötödikei ünnepség emléke, amelyen az elbeszélő verset mondott, vagy a sárga cetlivel felmatricázott étel a munkahelyi hűtőben – ezek a momentumok konkrét kapcsolódási pontok különböző elbeszélések között.

Különös módon ebből az összeolvathatóságból adódik a kötet legnagyobb erénye, s egyszersmind kisebb tökéletlenségei is. A legtöbb történet narrátora egyes szám első személyben szólal meg. Ha jobban megfigyeljük, mindegyikük egy fiatal nő, aki sokszor visszaemlékezik, sokszor másokat idéz, olykor pedig jelen idejű történésekről tudósít. Hozzá hasonló karakter a többi novella főszereplője is. Ebből kiindulva az *Évszakhoz képest hűvösebb* olvasható egyfajta korszaképként: egy mai, a 2010-es évek végén élő harmincas nő életéről, aki szembetalálja magát mindazzal az életpaszttalattal, amivel ez a generáció szembeesni kénytelen. A családban megváltozó erővonalak dinamikájával: a még életben lévő, de rohamosan öregedő, leépülő nagyszülők helyzetének megoldatlanságával, a szülőkről való végleges leválással, a betegséggel, halállal való megküzdéssel, a gyerekvállalás dilemmájával, a párkapcsolatok bizonytalan voltával, de ugyanígy meg kell küzdenie a multicégek eddig ismeretlen világával is. Olyan helyzetek ezek mind, amelyek – bármilyen keveset is beszélünk némelyikről – egy egész generáció életét meghatározzák.

Nehéz megítélni, mennyire számít tökéletlenségnek, de tény, hogy ez az egész kötetben átvitt tematikus összefüggés azt is eredményezi, hogy nem minden szöveg egyformán emlékeztet. Némelyik novella nagyon megragad az olvasó fejében, némelyik viszont nem biztos, hogy elég érdekes ahhoz, hogy valóban lekösse olvasóját. Harag annyira létező helyzetekből építkezik, hogy azok egymás után sorjázva kissé monotonná válnak. Erre ráerősít, hogy mind stílusában, mind a narrációs eljárások tekintetében nagyon homogén a kötet, tehát ez sem igen kínál üdítő változatosságot.

A kötet szerkesztésének folyamata jól dokumentálható, hiszen a benne szereplő szövegek jó része már megjelent nyomtatásban és/vagy online felületeken. Ha visszakeresünk ezeket az első megjelenéseket, láthatjuk, hogy milyen változtatások történtek a kötetbe rendezés során. A *Magyarul* című novella főhőse például új nevet kapott (Darja helyett Ljubov), a történet végére pedig egy magyarázó, a lényegét talán feleslegesen újramondó bekezdés került, ahol a magyarul nem tudó – és ezért elszigetelődött – fiatal ukrán lány szinte zeneként hallgatja a mellette angolul zajló dialógust, elmerülve a megértés biztonságában.

Mind közül a legemlékezetesebb elbeszélés a kötetben *Huszonöt méter* címmel szerepel, holott eredetileg a *Műútban 25 méter hosszú, 11 méter széles, 2 méter mély* címen jelent meg. Az eredeti cím tagadhatatlanul hosszú, mégis sokkal izgalmasabb, a lehetséges jelentések körét éppen annyira korlátozza, hogy az olvasó feltétlenül a végére akarjon járni a „rejtélynek”.

Ez a kevésbé szerencsés változtatás azonban nem sokat von le az egy család lassú erózióját bemutató szöveg értékéből. Ebben a műben megmutatkozik minden, ami Harag Anitát kiemelkedő novellistává teszi: a nagyszerű, kimért tempóban építkező történet, a jellemek összetettségének erőlködés nélküli bemutatása, a gyereklány, majd kiskamasz nézőpontjának tökéletes átélhetősége, a finom empátia, amellyel minden szereplőjét kezeli. A megismert család története valószínűleg azért hat akkora erővel, mert mindannyian ismerjük ezt a felállást, ha nem közvetlenül, akkor közvetetten. Az apa csendes alkoholista, aki alapvetően jól funkcionál szerepében, de gyengeségén képtelen úrrá lenni, az anya gyönyörű, erős asszony, aki rengeteget dolgozik és méltósággal viseli sorsát. Aztán az apa halálával végképp felborul az egyensúly, az anya betegsége pedig örökre megváltoztatja a szerepeket a családban. Harag biztos kézzel teremti meg a szövegvilágot, a korlátozott tudású gyerek-elbeszélő nézőpontját: „Melyik ká betűs szót, kérdezi a bátyám, aki akkor lép be a konyhába. Hát a kurvát, válaszolom. Nem tudom, apám megverte-e a szomszédot, ilyeneket a szüleim nem osztottak meg velem, még a bátyámmal sem, pedig ő egy

évvel idősebb. Ez nagy idő” (37.). Ez a jellegzetes narrációs eljárás végig nyomon követhető az elbeszélésben, de nagyon érzékeny átmenettel változik is: ahogy telik az idő, úgy válik egyre érettebbé a főhős, érezhető, hogy egyre több mindent felfog a körülötte zajló eseményekből, megfigyeléseit rögzíti, de gyerekként tehetetlenségét is érzi: „A nők megbámulják, de figyelnek, észre ne vegye. Rám nem figyelnek, látom, ahogy nézik a kendős fejét. Anyám negyvenes, nem ötvenes vagy hatvanas. Biztos arra gondolnak, nekik is van gyerekük, mi lenne velük, ha rákosak lennének” (48.).

A kutya a szőnyegre pisil című rövidebb elbeszélés szintén olyan helyzetet tár olvasója elé, amely ha nem is mindennapos, mégis sokak számára ismerős lehet. A történet elbeszélője itt is egy fiatal nő, aki élettársától egy kutyát kap a születésnapjára. Az állat nyilvánvalóan a gyerek funkcióját tölti be a kapcsolatban, ráadásul úgy, hogy az egészet a férfi erőlteti. Ez a párhuzam helyenként kissé túlírt. Erre az egyik legszembeötlőbb példa talán az, amikor megtudjuk, hogy Ákos, az elbeszélő partnere úgy tartja karjában a kutyát, mint egy kisbabát: „Eszter szerint úgy tartja a kutyát, mintha kisbaba lenne. Két tappancsa a válla felé néz, a fejét a vállára teszi, lábai szétállnak, mint a békacombok. Az állat eleinte tiltakozott a szokatlan pozíció ellen, de azóta megszokta” (94.). Az ilyen részletek gyengítik ugyan néhol a szöveg hitelességét, de az egész hatása ennek ellenére tagadhatatlanul maradandó. A nő szereti a kutyát és igyekszik a lehető legjobban gondoskodni róla, mégis folyamatosan kételyek gyötrik saját alkalmasságát illetően. Úgy érzi, az állat túl nagy felelősség, szorong, és ettől óhatatlanul ellenséges gondolatai támadnak – nagyon jellemző módon – nem a férfival (aki odavitte a kutyát), hanem a kutyával szemben. Ezek az érzések pedig állandó lelkiismeret-furdalásba hajszolják – és így teljes a kör, amely voltaképpen a klasszikus szülés utáni depresszióknak feleltethető meg. Az anya egyszerre boldog és szenved a rászakadó mérhetetlen felelősség és az örökre megváltozott életkörülmények miatt. A novella vége nagyon hatásos: az elbeszélő gondolatai elkalandoznak, és azon kapja magát, hogy a kutya haláláról fantáziál, sőt, már a temetést szervezi fejben. Ezt követően elszégyelli magát, és egy jutalomfalattal igyekszik leplezni a kutya előtt a hirtelen rátörő ellenszenvet.

A lezárásnak ez a formája az egész kötetre jellemző: nagyon sok történet ehhez hasonlóan kimerévített képpel, majd éles vágással ér véget. Ez a technika mindig hatásos, hiszen az olvasó magára marad a történet során felhalmozódott érzelmekkel, ezért nehezen lép ki a szövegvilágból.

Az Évszakhoz képest hűvösebb novellái olyan történetek, amelyek szinte mindannyiunkkal megtörténtek, éppen ezért közel érezzük őket magunkhoz, mintha saját életünk mozaikjait tartanánk a kezünkben. Az elbeszélői hang szenvtelensége egyszerre tartja távol az olvasót és nyit teret az értelmezés szélesebb spektrumának, így mindenki megtalálhatja a saját kötődését Harag Anita szövegeihez.